

SENAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1985-1986

1^{er} OCTOBRE 1986

Proposition de déclaration de révision de l'article 16, deuxième alinéa, de la Constitution

(Déposée par M. Pataer et Mme Aelvoet)

DEVELOPPEMENTS

A notre connaissance, l'article 16, deuxième alinéa, de la Constitution n'a jamais jusqu'ici été déclaré sujet à révision. Cet article dispose que « le mariage civil devra toujours précéder la bénédiction nuptiale, sauf les exceptions à établir par la loi, s'il y a lieu ».

Cette restriction de la liberté d'organiser des cérémonies religieuses fut jugée nécessaire par le premier constituant pour mettre fin à une rivalité entre l'Eglise et l'Etat. Sous l'Ancien Régime, le sacrement religieux du mariage était en effet considéré comme la seule sanction solennelle authentique du mariage en tant qu'institution produisant des effets en droit civil.

Par cet article, le constituant entendait affirmer, dans l'esprit des conquêtes de la Révolution française, que le mariage, en tant que contrat civil, ne pouvait être soumis qu'aux prescriptions de l'autorité civile séculière.

C'est dans le but de faire prendre conscience aux citoyens belges, habitués au monopole du mariage religieux, de ce que, désormais, seul le mariage civil pourrait avoir des effets légaux, que fut inscrite dans la Constitution l'interdiction de faire précéder le mariage civil du mariage religieux.

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1985-1986

1 OKTOBER 1986

Voorstel van verklaring tot herziening van artikel 16, tweede lid, van de Grondwet

(Ingediend door de heer Pataer en mevrouw Aelvoet)

TOELICHTING

Artikel 16, tweede lid, van de Grondwet werd, bij mijn weten, tot op heden nog nooit voor herziening vatbaar gesteld. Bedoeld artikel bepaalt dat « het burgerlijk huwelijk altijd moet voorafgaan aan de huwelijksinzegening, behoudens de uitzonderingen, door de wet te stellen, indien daartoe redenen zijn ».

Deze beperking van de vrijheid om godsdienstige plechtigheden te organiseren, werd door de eerste Grondwetgever noodzakelijk geacht om een einde te maken aan een rivaliteit tussen Kerk en Staat. In het *Ancien Régime* werd het kerkelijk sacrament van het huwelijk immers aangezien als de enige echte plechtige bekrachtiging van het huwelijk als instituut met burgerrechtelijke gevolgen.

De Grondwetgever wilde, in de geest van de verworvenheden van de Franse Revolutie, met dit artikel duidelijk maken dat het huwelijk, als burgerlijk contract, uitsluitend onderworpen mocht zijn aan de voorschriften van de seculiere burgerlijke overheid.

Om aan de Belgische burgers, vertrouwd met de monopoliepositie van het kerkelijk huwelijk, het besef bij te brengen dat voortaan alleen het burgerlijk huwelijk wettelijke gevolgen kon hebben, werd het verbod ingeschreven het kerkelijk huwelijk te laten voorafgaan aan het burgerlijk huwelijk.

Il y avait pas mal d'ignorance et de confusion dans ce domaine, au point que beaucoup de citoyens pensaient que le mariage civil était totalement superflu.

A cet égard, Aubert a très bien résumé la situation : « Cette obligation apparaissait dès lors comme une mesure salubre du point de vue social et c'est pourquoi, malgré les insinuations des autorités ecclésiastiques, la majorité des représentants catholiques accepta de la maintenir, d'autant plus que cette concession leur servit de monnaie d'échange pour obtenir le ralliement de certains libéraux à l'article accordant la liberté d'enseignement ». (*L'Eglise et l'Etat en Belgique du XIX^e siècle*, *Res Publica*, 1968, p. 20.)

Si l'on peut encore admettre qu'au siècle précédent, certains citoyens devaient encore être « éclairés », par une disposition constitutionnelle, de ce que tout ce qui touchait à l'état civil (naissance, mariage, décès) ne relevait plus exclusivement de l'Eglise, on peut raisonnablement penser aujourd'hui que cette idée fait partie du patrimoine culturel de tous les citoyens de notre pays.

Aussi le moment paraît-il venu de rétablir intégralement, aussi sur ce plan, le régime d'indépendance qui préside en principe aux rapports de l'Eglise et de l'Etat.

L'Etat n'a pas à intervenir dans les questions purement religieuses, notamment en ce qui concerne les cérémonies de certains cultes.

Les cérémonies religieuses relèvent du domaine privé et doivent d'ailleurs être protégées en tant que telles.

La raison d'être de la disposition de l'article 16, deuxième alinéa, de la Constitution doit être considérée comme complètement dépassée.

De nos jours, les futurs conjoints peuvent être censés être informés de la portée juridique d'un mariage et de la nécessité de n'attacher des effets légaux qu'au mariage civil.

Si des cohabitants ou de futurs cohabitants ont des raisons personnelles de ne pas confirmer leurs relations par un mariage légal, ils peuvent fort bien être sensibles à la valeur et à la symbolique d'une cérémonie religieuse.

Cette liberté doit être respectée.

Il est évidemment loisible aux autorités religieuses de décider si la bénédiction nuptiale ne peut ou ne doit être donnée qu'après la conclusion du mariage civil. Dans ce cas, la liaison établie (ou rétablie) entre mariage religieux et mariage civil n'est pas contraire au principe de l'indépendance de l'Eglise et de l'Etat.

Certains théologiens progressistes de la morale voient d'ailleurs aujourd'hui dans la séparation du mariage civil d'avec le mariage religieux un moyen de revaloriser sur le plan spécifiquement religieux le mariage à l'église, c'est-à-dire en l'occurrence le mariage catholique (cf. J. Kerkhofs, *Het gezin in goede en kwade dagen*, Lannoo, Tielt, 1982).

Er was immers heel wat onwetendheid en verwarring ter zake, zodat menig burger de mening was toegedaan dat het burgerlijk huwelijk volkomen overbodig was.

Desbetreffend vatte Aubert de situatie goed samen : « Cette obligation apparaissait dès lors comme une mesure salubre du point de vue social et c'est pourquoi, malgré les insinuations des autorités ecclésiastiques, la majorité des représentants catholiques accepta de la maintenir, d'autant plus que cette concession leur servit de monnaie d'échange pour obtenir le ralliement de certains libéraux à l'article accordant la liberté d'enseignement ». (*L'Eglise et l'Etat en Belgique du XIX^e siècle*, *Res Publica*, 1968, blz. 20.)

Indien men nog kan aanvaarden dat in de vorige eeuw sommige burgers, via een grondwettelijke bepaling, nog moesten worden « voorgelicht » dat al wat verband hield met de burgerlijke stand (geboorte, huwelijk, begrafenis) niet langer exclusief behandeld werd door de Kerk, zo kan men nu redelijkerwijs aanvaarden dat deze « wetenschap » tot het cultureel erfgoed behoort van alle burgers in dit land.

Daarom lijkt het ogenblik aangebroken om het principieel regime van onafhankelijkheid tussen Kerk en Staat, ook op dit stuk, volledig in eer te herstellen.

De Staat dient zich niet te bemoeien met zuiver kerkelijke aangelegenheden, meer bepaald wat de ceremonies betreft van bepaalde erediensten.

Godsdienstige plechtigheden behoren tot de privé-sfeer en dienen trouwens als dusdanig te worden beschermd.

De bestaansreden van de bepaling van artikel 16, tweede lid, van de Grondwet moet als volkomen voorbijgestreefd worden beschouwd.

Toekomstige echtgenoten mogen heden ten dage geacht worden op de hoogte te zijn van de juridische draagwijdte van een huwelijk en van de noodzaak uitsluitend wettelijke gevolgen te hechten aan het burgerlijk huwelijk.

Indien samenwonenden of toekomstige samenwonenden persoonlijke redenen hebben om hun relatie niet door een wettelijk huwelijk te versterken, kunnen ze wel worden aangesproken door de waarde en de symboliek van een kerkelijke plechtigheid.

Die vrijheid moet worden geëerbiedigd.

Het behoort uiteraard tot de vrijheid van de kerkelijke overheden uit te maken of een kerkelijk huwelijk slechts kan of mag worden ingezegend na het tot stand komen van een burgerlijk huwelijk. In dat geval is een (her)koppeling van een kerkelijk huwelijk aan het burgerlijk huwelijk niet in strijd met het beginsel van onafhankelijkheid tussen Kerk en Staat.

Hedendaagse progressieve moraalteologen zien overigens in een scheiding tussen burgerlijk en kerkelijk huwelijk een middel om te komen tot een specifiek religieuze herwaardering van het kerkelijk, i.c. katholiek, huwelijk (cf. J. Kerkhofs, *Het gezin in goede en kwade dagen*, Lannoo, Tielt, 1982).

D'aucuns affirmeront sans doute que la séparation du mariage civil d'avec le mariage religieux pourrait être utilisée par beaucoup pour ne se marier qu'à l'église et bénéficier ainsi d'un statut fiscal plus favorable sans pour autant se voir montrer du doigt et qualifier de « cohabitants ».

On peut répliquer à cela qu'au vu d'une étude récente de B. Hubeau, intitulée « Ongehuwd samenwonen » (Kluwers, Anvers, 1986), c'est une erreur d'affirmer qu'un couple marié bénéficie par définition d'un statut fiscal plus favorable qu'un couple non marié. La cohabitation présente elle aussi des inconvénients fiscaux spécifiques. En outre — et surtout — il est très difficile d'admettre que la solution à un problème fiscal, du domaine civil, soit influencée par le maintien ou la suppression de la liaison d'une pratique religieuse à une institution civile.

*
**

PROPOSITION DE DECLARATION

« Il y a lieu à révision de l'article 16, deuxième alinéa, de la Constitution, afin de rendre le mariage religieux totalement indépendant du mariage civil en supprimant l'interdiction de faire précéder le mariage civil du mariage religieux. »

Tenslotte nog dit : Sommigen zullen beweren dat een ont koppeling van het burgerlijk en kerkelijk huwelijk door velen zou kunnen worden aangegrepen om alleen kerkelijk te huwen, om zodoende een fiscaal gunstiger statuut te hebben en tegelijk toch niet als « samenwonenden » met de vinger te worden gewezen.

Daarop kan worden gerepliceerd dat, blijkens een recente studie van B. Hubeau over « Ongehuwd samenwonen » (Kluwer, Antwerpen, 1986), het een misvatting is te stellen dat een gehuwd paar per definitie gunstiger fiscaal wordt behandeld dan een ongehuwd paar. Er zijn ook specifieke fiscale nadelen verbonden aan het ongehuwd samenwonen. Bovendien — en vooral — is het zeer moeilijk te aanvaarden dat de oplossing van een burgerlijk-fiscale kwestie mede wordt beïnvloed door de al dan niet verdere koppeling van een kerkelijke praktijk aan een burgerlijke instelling.

P. PATAER.

*
**

VOORSTEL VAN VERKLARING

« Er is reden tot herziening van artikel 16, tweede lid, van de Grondwet, ten einde het kerkelijk huwelijk volledig onafhankelijk te maken van het burgerlijk huwelijk, door het verbod te schrappen dat een kerkelijk huwelijk voorafgaat aan het burgerlijk huwelijk. »

P. PATAER.
M. AELVOET.